

Hanna-Lauri

Vaikides liigub vaatlev silm *valge linna* kohal. Minimalistlikud vormid, nähtavasti identsed, meenutavad kõrgete kortermajade karkasse. Kahele valgele lauapinnale asetatuna, kolm ja kolm, on nad kui üksteisele peegelduseks. Videoklipp, mille kaudu teost kogen, hõlmab vaatevälja kunstniku stuudio kooruvad seinad. Avaneb sise- ja välisruumide mitmetahuline dünaamika.

Miniatuurse makettmaailma uurijana leian end positsioonist, mis rõhutab minu pilgu laiahaardelisust. Kus ma olen, et *valge linn* oma fassaade mulle nii hõlpsalt näitab? Igal juhul olen kõrvaltvaataja, täpsemalt pealtvaataja. Distantilt paistab linn lihtsakoeline ja korrapärane. Struktuurid ehituvad kuubikutest ja nendevahelistest tühimikest. Kas nii on konstrueeritud iga maailm, üks plokk korraga? Plokkideks valikud, mis piisava korduse järel paratamatuse näivaid ruume loovad?

Kelle jaoks on *valge linn*? Lähemalt on maketi pinnad tekstuursed, ebakorrapärasead. Detailides ilmneb inimlik puudutus, umbkaudsus, valupraak. Need on inimkäe ja aja koostöös valminud vormid. Vaadates sisse tühimikest, mida võib akendeks pidada, haigutab vastu tühjus, õõnes tunne.

Jääb kummitama. Tegu on miniatuurse viitega maailmale, millisele? Kus, mis ja kes on originaal, mille kohalolu on tabamatu, ent ometi vältimatu? Kas see on juba olemasolev, tulevikus kerkiv või ei ole sellistel ajalistel kategooriatel põhja? Kunstnik neile küsimustele otsest vastust ei paku, kuid juhatab tähelepanu asjaolule, et mõõtkavade- ja maailmade vaheline looming leiab aset.

Kunstnik:

Tekst:

Kaljo

Magdalena

Vaadates seda valget linna, meenub mulle kohe „Valkoinen kaupunki” - üks masendavaimalt mõjuvaid filme Soome filmimaastikult. Kuna ma nägin seda Aku Louhimiesi šedöövrit õndsas lapseas, on mul sellest meeles vaid rõhuvalt depressiivne meeleolu ja stseen, kus üks mees vaikselt ja lumises eramurajoonis ahastusehoos oma lapse merisea vastu seinale surnuks lööb. Soome kino oma parimas ängis.

Jassi ehitatud linn meenutab Louhimiesi pakasest praksuvat ja pimedat Helsingit, kus majade vahel ulub tuul ja akende taga on vaid rutiin ja lootusetus. Mõtlen, kas selles miniatuurses magalas võiks keegi elada? Kas nende korduvate hoonete korduvate paneelide ja korduvate aknaruutude taga võiks olla mõni omanäoline korter täis värve ja mustreid? Kellegi isiklik ja individuaalne ruum, oma elaniku näoga kodu? Pingsalt proovin seda küll ette kujutada, kuid asjatult. „Valkoinen kaupunki” on varjutanud igasuguse helguse.

Üheksakorruseliste paneelmajade kümnetes silmakoobastes laiutab kõle tühjus. Selles linnas ei ela keegi. Siin on võimalik ainult anonüümselt eksisteerida ja oodata aja möödumist. Aknale järgnemas aken, korrusele korrus, majale maja. Aknaruudud ja seinapaneelid moodustamas mitmetasapinnalisi geomeetrilisi maastikke ja kliinilisi monokroomseid vaateid ei kellelegi.

Igava uusarenduse ja mahajäetud magala piiril balansseerivad kolmiktornid hõljuksid justkui kitsal kandilisel saarel, millelt pole võimalik lahkuda. Majadevahelised sirged tänavad viivad vaid majast saare servani. Mõttes kõnnin ümber majade, üles ja alla mööda trepikodasid. Vaikus. Kedagi pole kodus. Raskemeelsus vajub üle linna nagu novembrikuu lumi. Kergelt konarlikud seinad praksuvad pakase jäises haardes.

Saare serval seistes märkan teiselpool lahte veel üht samasugust linna. Justkui peegelpilt. Samad elatud hooned, samad tühjad aknad ja samad vormikordused. Olgugi, et see tundub olevat niivõrd lähedal, pole võimalik sinna teisele poole saada. Vähemalt mitte praegu. Saari, millele mõlemad linnad on ehitatud, eraldab üksteisest sügav kuristik.

Ühises üksinduses peegeldavad nad üksteise vaikivat eksistentsi.

Tundub, et arhitekt on palju Soome filme vaadanud.

Tekst:

Maasik

Kunstnik:

Kaasloora

Vitamiin

Siim Preiman:

Ma mõtlesin Jass Kaselaane puhul selle peale, et ta on ideaalne kunstnik, keda sellele näitusele kutsuda. Just seepärast, et ta ongi vormivõtja ja paljundaja. Näiteks näitusel „Vaikelu” Hobusepea galeriis olid tal mullakarva epost kondid ja hammasrattad. Näitusel „Lambad” Tartu Kunstimajas aga sada inimese pead. Ta ongi muidugi skulptor ja vormivõtmine on oskus, mis käib selle ametiga kaasas. Tema on seda oskust kasutanud mitu korda oma oluliste teoste puhul. Mulle eriti meeldis, kuidas ta mainis tagasihoidlikult, et kunagi tegi ühe teose, mille nimi oli „Nukkude väljak”. Muidugi me teame seda teost, millega sa Köleri võitsid ja mis Kumu hoovis praegu väljas on. Igatahes siin toimub mingi huvitav nihe. Selleks, et luua koopiat, on sul vaja vormi, mis on alati eseme negatiiv. Kui „Nukkude väljakul” olid nukud keskel ja fotod paneelikatest ümber, siis nüüd loob ta paneelikate ansambli... Mitu neid oli? Kaks? neli?

Lilian Hiob: R
ohkem! Mingi hunnik.

SP:

Ja siis ta mainis, et võib-olla tulevad seintele ka joonistused. Ma ei tea, kas see enam on hädavajalik selleks, et teost võiks vaadata justkui „Nukkude väljaku” valuvormi või negatiivi, kus sümbolid on omavahel kohad ära vahetanud.

LH:

Skulptuuri puhul on see huvitav, et kuigi see võib olla koopia printsiibil tegemine, siis erinevalt graafikast, kus sa teedki mingit litoteost mitusada tükki, siis skulptuuris ei rakendata koopia tegemise täit potentsiaali. Sa ikkagi tahad luua unikaalseid objekte.

SP:

Noh, näiteks pronksi tiražeerida...

LH:

...nõuab vist palju ressursse! Aga samas ongi huvitav, et Jassi maketi puhul me näeme, et inimkäsi ei suudagi luua täpset koopiat. Inimesed sageli ihaldavad seda täiuslikku koopiat. Sellel on nagu mingi ebamaine olemus, aga igal juhul tekivad inimlikud vead sisse.

Kunstnik:

Kaselaane

Tekst:

SAATUSE IROONIA

Tähelepanu, tähelepanu, Must Kirst Ratastel on tulnud hauast välja.

Paus, raadios mängib klassikaline muusika, Kusti mängib põrandal autodega ja ei pane midagi tähele.

Tähelepanu, tähelepanu, Must Kirst Ratastel sõidab mööda kalmistu peateed peavärava poole.

Paus, raadios mängib klassikaline muusika, Kusti mängib põrandal autodega ja ei pane midagi tähele.

Tähelepanu, tähelepanu, Must Kirst Ratastel on väljunud kalmistu väravatest ja liigub bussipeatusesse.

Paus, raadios mängib klassikaline muusika, Kusti mängib ikka veel autodega ja ei pane midagi tähele.

Tähelepanu, tähelepanu, Must Kirst Ratastel on teel bussi nr 35 bussipeatusesse, buss juba paistab! [Diktori hääl on järjest ärevam.]

Paus, raadios mängib klassikaline muusika, Kusti mängib autodega ja endiselt ei pane midagi tähele, ta ongi suht juhnm laps.

Tähelepanu, tähelepanu, Must Kirst Ratastel on tulnud bussist maha ja sõidab täiskiirusel Kusti maja poole, aadress Vikerlase 16, korter 79!!! [Diktor püüab saada Kusti tähelepanu, Kusti mängib autodega edasi ega tea, et vanaema raadiot sisse lülitades äratas ta põrguunest iidse needuse.]

Kirst kogub hoogu. Ta väriseb erutusest. Esmakordselt üle tuhande aasta on ta lähedal oma eesmärgile ehk noore, süütu ja rumala lapse hävitamisele ning tema hinge otse allmaailma transportimisele. Kirst läheneb hallile 9-kordsele paneelmajale, kus asub ohver. „Õnneks on majal pandus,“ märgib Kirst: „Muidu oleks alles tüütu“. Kirstu seest ilmub tundel, katsub ust. Uks on lukus. Tundel kompab ukse ümbrust, leiab fonoluku, valib 79. Ootab. Keegi võtab vastu, fonolukust kostab räuskamine, vali tümm ja põrin, mis tähistab, et kohe saabki ta üles ning selle, milleks ta on loodud, täide viia. Blöärggghh, kostub pahaendeline näljane helin Kirstu sügavustest.

Lifti ronida on Kirstul raske, aga jällegi nagu panduski, on lift ikkagi parem kui trepid. Proovige ise, olles väikestel ratastel mittepainduvast süsimustast ebamateeriast kirst, kaheksandale korrusele ronida. Aga seekord joppas.

Lift jõuab kaheksandale, Kirst laskub ilusti neljale rattale, vaatab ringi ja leiab korteri 79. Sõidab uksele lähemale, sätib enda poosi võimalikult hirmuäratavaks. Ta on seda hetke oodanud tuhat aastat. Tundel vajutab uksekella. Midagi ei juhtu. Vajutab korra veel. Uks avaneb, koridori paiskub tümm, suitsu- ja alkoholihaais, kaks miniseelikus tšikki tirivad Kirstu tuppa. Talle lükatakse tundlasse klaas roosa švepsiga džinntoonikut ja veetakse suurde tuppa tutvuma. Kirst on kokkunud. See peab olema mingi Google Mapsi error. Hommikul on Kirstul pohmell ja tema sees ärkab üks miniseelikus piffidest. Tema huulepulk on laiali ja peas hõljuvad jäägid söevärvilistest unenägudest.

Tekst:

Vetik

Kunstnik:

Kaheksandale

Jass Kaselaan on tänavuseks Artishokiks vorpinud hulga sarnaseid skulptuure, mille prototüübiks on 9-korruselised paneelmajad. Et kasutatud pole vormi, vaid objektid said valmistatud käsitsi, on iga sama n-ö projekti järgi koostatud majamakett oma ebatäpsustes unikaalne.

Paneelmajad on arhitektuuris justkui koopiate sünonüüm. Ehkki sama võiks öelda ka paljude tänaste uusarenduste kohta. Luuakse universaalne standard, mis peaks täitma keskmise inimese vajadused. Aga seda vaid vormilt ja väliselt. Mis toimub paneelmajade korterites, on täiesti teine maailm ja selles ei ole mitte midagi universaalset. Vastupidi, iga karbi sisu on unikaalne.

Mustamäe lapsena olen veetnud päris suure osa oma elust paneelmaja korteris ning ka sõpru, tuttavaid ja sugulasi neis omajagu külastanud. Nendesse universaalse vormiga kastidesse mahuvad ära kõige erinevamad isiksused, elud ja elustiilid. Üks naaber võib elada nagu räpane asotsiaal, ent seinaga taga asub hoopis väärika vanadaami Eesti-aegselt sisustatud peen elegantne miljö.

Olen ise käinud külas *hoarder*'i räpases korteris, kus kassi liivakasti ei koristatud kunagi, teinekord aga kuulnud, kuidas naabrimees annab naisele vastu lõugu. Samas olen näinud kõige stiilsemaid kunstnike kodusid, poissmeeste segamini pesasid, üksikemade lihtsaid, ent hoitud pelgupaiku, noorte perede mänguasjadest pungil vahepeatusi, pensionäride viimast maist pidepunkti...

Kõik lood, mida need korterid endas peidavad, on erilised, isiklikud ja sama unikaalsed nagu käsitöö. Selles mõttes on paneelmajade vormid tõesti universaalsed koopiad, sest nad pakuvad ruumi, kuhu sobitub peaaegu kõik. Tegu on justkui üllatusmunadega: koputades suvalisele uksele, ei saa päris täpselt ette näha, mille eest leiab.

Kunstnike:

Tekst:

Hoffmann

Bogie

duplikaat nimisõna *et*

1 dokumendi teine, võrdselt kehtiv eksemplar

sünonüüm dublikaat

Veel sarnaseid sõnu

aplikaattelg, multiplikaator, aplikaat, dublikaat, aplikaator, silikaat,
vormipluus, kriimuline, reduplikatsioon, alumosilikaat

ÕS soovitab

Sobiv kirjakuju on ladina vormist *duplicatus* lähtuv duplikaat, mitte vene sõnast дубликат mõjutatud dublikaat. Hea tava on lähtuda vahenduskeelte asemel otse ladina või kreeka keelest.

* Sissekanded pärinevad Sõnaveebist: EKI ühendsõnastik 2020. Eesti Keele Instituut, Sõnaveeb 2020. <https://sonaveeb.ee/sõna> või väljend (7.11.2020). Esitatud osaliselt.

Kunstnik:

Tekst:

Dravastel

On statistiliselt tõenäoline, et olete elanud paneelmajas. Mina näiteks kasvasin Tartus viiekordses paneelmajas. Sellises kõige tavalisemas. Normaalse maja, kaheksakümne aasta keskpaigast. Seal elas peale minu veel sadu inimesi, näiteks spordireporter Anu Säärits, kui tahta korraga oma lapsepõlve esitada erilisemana, kui see oli. Naabermajad olid samasugused. Kokku elas ja elab Tartus umbes sada tuhat inimest, enamasti neist - samasugustes paneelmajades. Aga turismibrošüüridesse pannakse tavaliselt ikka midagi vanalinnast.

Õhtuti vaatan ma uudiseid. On jäänud selline komme. Uudistes näen ma paneelmaju väga harva. Enamasti siis, kui on jutt, et soojustusega on endiselt probleeme või keegi on ehitanud keldris pommi või kukkunud rõdult alla. Kui näen uudistes maju, on need tihti eramajad. Või kui on kortermajad, siis vaid puust, sellised väiksemad, kus elab paarkümmend inimest, mitte paneelidest. Selle peale meenub mulle ikka statistika, et enamasti Eesti elanikest elab paneelmajades. Nõukogudeaegsetes paneelmajades, mida uudistes ei näe. Mida reprodutseerib paneelmajade mitte-reprodutseerimine?

Kaselaane töö prototüüp on 9-kordne paneelmaja. Ta on selle abstraherinud, selle vormi taandanud, eemaldanud viited inimeste olemasolule ja nii näemegi ruumi puhtal kujul. „Siia saab majutada sadu, tuhandeid, sadu tuhandeid inimesi,“ mõtles nõukogude linnaplaneerija ja mõtleb praegune ja tulevanegi. Paneelmaja on tulnud, et jääda. Öeldakse ka, et keskkonna seisukohast on palju vähem saastav elada paneelmajas kui eramajas. Mastaabiefekt vms. Lasnamäe ja Annelinn on inimkonna tulevik.

Teadagi polnud nõukogude paneelmajad midagi originaalset, vaid koopiad üleilmsest suundumusest. Minge kaugemale vanalinnadest, sinna, kus turistid ei käi, ja te näete tõelist, paneelidest Pariisi, Roomat ja Firenzet. Sellist, mis pildile ei mahu. Nõukogude ehituskvaliteet jättis muidugi soovida, aga ka Kaselaant, kes toob paneelmaja vormi kunstipubliku, visuaaltaju avangardi, tähelepanu keskmesse, näib kontseptuaalselt huvitavat just inimlik viga.

Kunstnik:

Tekst:

Alustame faktidest. Artishoki biennaalil eksponeeritud makettide tüüpprojekt „Valge Linn” asetseb spetsiaalselt selle eksponeerimiseks valmistatud laudadel. Mõlema lauaplaadi suurus on 89x209 cm, laudad asetsevad 77 cm kõrgustel pukkjalgal. Kuue maketi valmistamiseks on kasutatud värvitud puitu. 404 vineerplaadiriibast on lõigatud välja 1404 ruudukujulist tükki. Tükkide arv saab olema võrdne kuue maketi akende arvuga. Maja prototüübiks on 9-korruseline paneelmaja, mida võis näha Kaselaane fotodel, mis ääristasid betoonist nukkude portreesid installatsioonis „Nukkude väljak” (2014). „Valge linn” on „Nukkude väljaku” taustsüsteem ning ühtlasi selle edasiarendus.

Kui nukk on tavaliselt inimese vähendatud koopia, siis Kaselaane nukud on üleelusuurused ning paneelmajade maketid on omakorda vähendatud nukumaja suuruseks. Koopia ja vormivõtmine ning suurustega manipuleerimine on oluline osa skulptoriks olemisest. Kaselaan väidab, et tööprotsess ise ei ole siin oluline, kuid ometigi kirjeldab ta väga detailselt puutükkide lõikamise rutiinust kui monotoonset ning võõrandavat liinitööd. Tüüpmajade makettide käsitsi tootmine üritaks justkui massproduktiooni tuua inimlikku dimensiooni - viga ja ebatäiuslikkust kui midagi vältimatut ja eluks vajalikku.

Mis jääb järele inimlikkusest, kui see on surutud akendega kasti? Kaselaant huvitavad siin inimese hing vs. tehniline progress, viimistlus vs. robustsuse sobiv aste. Ta ammutab inspiratsiooni Nikolai Baturini „Apokalüpsisest”, kus hingeta inimene pole enam parem tunneteta robotist, kes käitub külmavereliselt ja kelle jaoks ei eksiteeri enam kunsti. Valitseva võimu teenistusse rakendatud tehnoloogia - droonilend läbi käsitsi kopeeritud valge linna ja selle tühjuse - annab hästi edasi inimese võõrandumist iseenda loodud keskkonnast.

Kunstnik:

Tekst:

Säde

Marja

Siin on rohelised väljad. Pikk lopsakas rohi, mis tuule käes lainetab. Kunagi lainetas siin vesi. Aga vesi sai otsa ja nüüd on rohi. Valgus pole siin veel kunagi otsa saanud. Sinakas valgus. Nagu ei tahaks ta sellega leppida, et vee asemel voogab nüüd hoopis rohi. Valgus ja vesi said vist hästi läbi. Nii mulle vähemalt tundub. Puid ega põõsaid ega midagi muud siin igatahes pole. Peale nende kummaliste majade, mis keset välja kõrguvad. Rohu poolt puhtaks pestud. Üleni valged ja tühjad ja augulised. Nagu oleks sisu seest välja voolanud ja lainetab nüüd ümberringi.

Augud on ruudu kujuga. Täpselt ühesugused. Akende moodi. Ainult, et neist pole midagi vaadata, ei sisse ega välja. Aga valgusele vist meeldib nendega mängida. End sinna vahele põimida. Vahel ma satun peale, kui kiired end seal ennastunustavalt lahti harutavad. Sellest tekib kõditav tunne. Kõditav ja natuke kurb.

Tegelikult on kõigil siin natuke üksik. Üksik või igav. Vihma siin ka ei saja. On ainult valgus ja rohi ja kuus maja. Tavaliselt ühe tuhande neljasaja nelja aknaga. Kuigi vahel mulle tundub, et mõni on rohkem või vähem. Aga ehk näib see nii vaid igavusest. Igatsusest.

Ma ei tea, kuidas need majad siia said. Kas vesi tõi nad siia. Ehk olid nad kunagi suured laevad ja jäid siis siin karile. Kuivasid kokku. Või oli siin mõni iidne linn oma hämaras hiilguses. Aga nüüd on alles ainult need kuus maja. Tavaliselt ühe tuhande neljasaja nelja aknaga. Ilma ühegi ukse või hingeta. Üks lõputu päev. Kestev kordus. Kuus korda üks. Üks kord kuus. Korruseid ka muidugi ei ole. Tõesti mitte midagi muud pole. Täielik üksindus. Tühjus. Ühes rütmis kulgev rohi. Ja aknad.

Kunstnik:

Tekst:

Luiga

Jass Kaselaan
„Valge linn”

Enne kogema asumist palun lugege seda teksti hoolikalt. Kui teil tekib küsimusi või te pole milleski kindel, küsige kelleltki järele.

Hoidke seda teksti turvalises kohas, te võite tahta seda uuesti lugeda.

Milles seisneb „Valge linn”?

404 suuremat tükki ja 1404 väiksemat tükki moodustavad 6 maja. Ühel majal on 234 akent. Detailsemaks minna ei ole siinkohal põhjust, kuid akende hulk on sellegipooldest võrdne väiksemate tükkide koguhulgaga. Üksed puuduvad. Identsus sisuliselt samuti. Valge on. Midagi joonistub, midagi mitte otseselt pinnapealset. Tänavad on tühjad. Haljastus jäi tegemata. Siin ei ole veel elatud.

Mis on soovitatav annus?

- Kas soovite poeetilist või konkreetset vastust?
- Eee, me tahaks teada, kui kaua sellega umbes läheb?
- No see oleneb nüüd küll sellest, kui kiiresti te vaatate... Alustage otsast, unustage aeg.
- Üks korraga?
- Jah. Üks korraga. Näiteks. Esialgu. Pärast võib juba ka rohkem. Ma arvan.

Millal peab „Valge linn” kogemisega eriti ettevaatlik olema?

Kui olete omadega mäel. Kui olete üles kasvanud või elate parasjagu mõnes paneelilamurajoonis. Kui olete lugenud Mati Undi „Sügisballi“ või vaadanud vastavat Veiko Õunpuu filmi. Kui kavatsete parasjagu rajada mõnda monumenti või tegelete avaliku ruumi kujundamise küsimustega. Kui teil on mingi teema korduste või rutiiniga.

Mis juhtub kui annus ununeb?

Midagi pidi ju juhtuma.

Mis on „Valge linn” võimalikud kõrvalnähtud?

Alateadlik soov näha üksnes korrapära, olgugi et omapärad seisnevad pigem just korrapäratuses. Te ei talu kordusi. Te ei salli kordusi. Te ei seedi kordusi. Te ei naudi kordusi. Te ei naudi kordusi. Te ei taju kordusi. Või siis eripärasid. Või rutiini.

Kui mõni eelnimetatu või muu kõrvalnäht tekitab teis muret, rääkige kellegagi.

Tekst: